REDE VAN Mr. J. A. DE WILDE
ter opening van de Deputatenvergadering
van 23 Januari 1946

Op deze eerste Deputatenvergadering na de bevrijding van ons Vaderland, heet ik U, die uit alle streken des lands zijt opgekomen, welkom!

Al zijn de naweën van den wreeden bezettingstijd zeer Pijnlijk; al zien wij ons met Regeering en volk geroepen tot oplossing van vraagstukken, waartegenover menschelijke potentie te kort schiet; al is ons aller hart ontroerd, als wij denken aan Indië, waarmede heel onze vaderlandsche geschiedenis vervlochten is en dat wij zoo gaarne, met ons verbonden in één Koninkrijk, langs anti-revolutionairen weg tot hooger en vrijer ontwikkeling zouden helpen opvoeren, — toch danken wij ootmoedig den Almachtigen God, omdat Hij ons als volk uit het geweld van vreemde overheersching heeft verlost en ons — te midden van alle stormen die de wereldzee beroeren — als Nederlandsche natie nieuwe perspectieven geopend heeft.

Harde arbeid wacht ons allen. De feiten zullen het ons van maand tot maand beter leeren, dat op 5 Mei 1945, den dag der definitieve bevrijding, een nieuwe periode in onze historie is begonnen. De constellatie is in alle op-richten anders dan ze voor Mei 1940 was: Economisch, financieel, geestelijk en zedelijk, nationaal en Inter-nationaal en in verband daarmede ook staatkundig.

Ik moet mij zelf bedwingen, om in deze openingsrede

geen teekening te geven van de politieke lijnen, die sinds het optreden van het tegenwoordig kabinet met den dag scherper in het oog vallen en die wij moeten kennen en bestudeeren om onze positie en roeping als anti-rev. partij in ons volksleven te begrijpen. Onze verhouding tegenover de Regeering en tegenover de andere partijen en groepen, onze roeping en taak met betrekking tot het economisch en sociale leven, onze waakzaamheid ter bescherming van de ware vrijheid en den gezonden volksinvloed, de ons wachtende strijd voor een sociale en economische ontwikkeling in Nederlandschen zin en tegen het staatssocialisme en de hand over hand toenemende bureaucratie en de daarmede gepaard gaande kneveling van het vrije leven, — dat alles zou stof te over aanbieden voor breede beschouwingen.

Maar ik onderdruk mijn begeerte om in dit uur over dit alles te spreken, omdat ik hier, om droeve redenen, tijdelijk wèl sta als Uw voorzitter, maar niet als Uw leider. Het is mij een eer en een vreugde te behooren tot de officieren van den Generalen staf. Maar de positie van Opperbevelhebber — om in het beeld te blijven — begeer ik niet, omdat die naar mijn overtuiging aan een ander toekomt. Hij is het, die vanmiddag in deze vergadering en straks bij de groote wapenschouw in April — als God hem leven en gezondheid geeft — het

woord zal spreken, dat richting en doel van onze anti-rev. partij in deze fase onzer Staatkundige geschiedenis moet a-angeven.

Mijn taak is thans een andere.

Mannen Broeders! Hoe hebben wij er op gehoopt en het van God gebeden, dat op onze eerste Deputatenvergadering na den oorlog Dr. H. Colijn, op de hem eigen rustige en toch zoo markante wijze ons als onze voorzitter en leider zou hebben kunnen toespreken.

Die hoop is niet in vervulling gegaan. Nadat Dr. Colijn door onze vijanden ver over de grenzen in ballingschap was gevoerd en de gemeenschap met zijn vrienden en geestverwanten in het vaderland praktisch was verbroken, is hij in September 1944 — terwijl alleen zijn trouwe echtgenoote Mevr. Colijn bij hem was — uit dit aardsche leven plotseling opgeroepen.

En zoo staan wij als anti-rev. partij in een tijd van nameloze verwarring, van om zich heen grijpende beginsellosheid en lafhartig opportunisme, van geestelijke en stoffelijke verarming, van verlies aan internationaal prestige, van dreigende scheuring in het Koninkrijk, in een tijd, die roept om mannen van beginsel, van politieke scholing en van onwrikbaar karakter, zonder Colijn, die omnium consensu voor ons land, de meest beteekende politieke figuur in de laatste kwart eeuw is geweest. Dit

is niet alleen voor ons, anti-revolutlonairen, maar voor heel het land een groot verlies.

Toen Dr. Kuyper de leiding onzer partij uit handen moest geven, waren er slechts twee mannen, die naar aller overtuiging, in staat waren hem als politiek leider op te volgen. Dat waren Idenburg en Colijn. Het is niet onmogelijk dat, indien in 1919 het a.r. volk een keuze had moeten doen tusschen die beide, Idenburg een meerderheid van stemmen zou hebben behaald. Hij was ouder dan Colijn en 10 jaar eerder in de Nederlandsche politiek gekomen. Hij was een boezemvriend van Kuyper. Hij was een redenaar, die de teerste snaren onzer ziel wist te doen trillen. Hij woonde in Nederland en had als Kamerlid, Minister van Koloniën en Gouverneur-Generaal van Ned.-indië een carrière achter zich, die eerbied afdwong. Zijn beginselvastheid en zijn krachtig geloof spraken ons volk uit heel zijn optreden toe. Destijds was Colijn nog niet zoo bekend. Ook hij had als Kamerlid, maar vooral als Minister van Oorlog in korten tijd een groote reputatie verworven, en men hoorde wel, dat hij in Indië groote bekwaamheid had aan de dag gelegd. Maar daar stond tegenover, dat hij in Londen woonde, dat hij een hooge positie innam in een wereldconcern, en dat velen zich nog niet voldoende konden voorstellen hoe hij zich verder politiek zou ontwikkelen. Idenburg was goed,

Colijn kón het worden. Idenburg was op dat oogenblik politiek persoon, Colijn ook wel, maar toch allereerst koopman en industrieel.

Zoo was wel in 't algemeen gesproken, de opinie van het anti-rev. volk in die dagen. Maar het heeft de keuze tusschen deze beide eminente mannen niet behoeven te doen. Want Idenburg wilde om gezondsheidsredenen onder geen beding de hoogst verantwoordelijke positie van leider der a.r. partij na Kuyper innemen. Hij was gaarne bereid zijn krachten ter beschikking te stellen, en als het noodig was tijdelijk in te vallen, maar niet meer.

Colijn had liever Idenburg als voorzitter van het C.C. gehad en zelf de tweede plaats ingenomen. En ook Dr. Kuyper heeft blijkbaar in de laatste jaren van zijn leven de gedachte gehad, dat Idenburg en Colijn gezamenlijk de leiding van hem zouden overnemen, en wel in den zelfden zin als Colijn het zich had voorgesteld. In verband met de persoonlijke wenschen van den heer Idenburg liep het eenigszins anders.

Zoo is, met volledige instemming van Kuyper en onder groote eensgezindheid van de a.r. partij, Colijn tot voorzitter van het C.C. gekozen en met geestdrift als leider begroet.

De geschiedenis heeft bewezen, dat ons volk zich niet

in hem heeft vergist. Steeds meer bleek het, dat hy een staatsman was van groot formaat en dat hij in het politieke leven een dominieerende positie innam. En evenmin als dit bij Kuyper en Idenburg het geval was, heeft onze party ook maar één oogenblik behoeven te twijfelen aan zijn trouw aan het beginsel. Met hart en ziel heeft hij zich aan de party gegeven en ook bulten haar door zijn adviezen en directe leiding het Christelijk georganiseerd leven gestimuleerd en geleid. Hij is trouw gebleven aan de plechtige belofte, die hij vlak voor diens sterven, schriftelijk aan Kuyper heeft af gelegd in deze woorden: „Ik weet, hoe de toekomst van ons volk, met name van dat deel van ons volk, dat de Gereformeerde Waarheid liefheeft, U steeds na aan het hart lag.

„Ik voel, dat er een twijfel in Uw hart rijzen kan, of men, na Uw verscheiden wel de oude beproefde paden zal blijven bewandelen.

„Daartegenover wensch ik U voor Gods Aangezicht te verzekeren, dat ik, in broederlijke eensgezindheid met Idenburg al mijn krachten zal aanwenden, om ons volk te houden op de paden, die gij hebt gewezen.

‚Binnen afzienbaren tijd hoop ik al mijn krachten enkel en alleen aan die taak te gaan wijden. Naast de hulpe, die ik daarbij van den Heere afsmeek, zal ook de

gestadige herinnering aan Uw werk, mij daarbij leiden".

Deze, aan Dr. Kuyper afgelegde belofte, heeft Colijn ten einde toe gehouden. Niet alleen heeft hij tot diens dood met Idenburg eensgezind samengewerkt, maar hij heeft een van de meest lucratieve betrekkingen, die de wereld bieden kan, vrijwillig prijsgegeven om zich nauw te verbinden met het anti-rev. volk, dat de volle liefde had van zijn gevoelig hart. Tegen hard en gestadig werken zag hij niet op. Hij nam de hoofdredactie van de Standaard voor zijn rekening en toonde weldra een journalist te zijn van buitengewoon talent. Hij ontwierp het millioen-plan en heeft daarvoor niet alleen In de pers, maar ook in vergaderingen, die In alle deelen des lands werden gehouden, met volle inzet van zijn persoonlijkheid geijverd. En zoo is de Kuyperstichtlng kunnen ontstaan, gevestigd in het door Kuyper eenmaal bewoonde huis, dat door Colijn uit eigen middelen voor dit doel werd aangekocht en aan de Stichting geschonken.

Grooten Invloed ook heeft hij geoefend op de stichting van afzonderlijke organisaties van de Christelijke Werkgevers, Christelijke Middenstanders en Christelijke Boeren en Tuinders. Hij begreep, dat de oude patroonsvereeniglng ‚Boaz" niet meer voldeed aan de eischen, die de sociale en economische ontwikkeling hier

te lande stelde, maar dat er een splitsing tot stand gebracht moest worden, waardoor de verschillende geledingen van het bedrijfsleven beter tot haar recht zouden komen. En de praktijk heeft duidelijk bewezen, hoe juist zijn inzicht te dezer zake is geweest.

Alle Chr. arbeid had zijn belangstelling en kon op zijn medewerking rekenen. Op het gebied van de zending was hij actief. Aan de Vrije Unlversiteit gaf hij als president-directeur zijn krachten. De Jeugdorganisaties hadden niet alleen zijn belangstelling maar hij bezocht de jaarvergaderingen geregeld en sprak ze telkens toe.

Naast de activiteit, die hij in ons land ontwikkelde, vond hij tijd om connecties met het buitenland te onderhouden. Hij werd in Genève en Londen herhaaldelijk tot belangrijken arbeid geroepen in leiding gevende posities Indien men, met name op economisch gebied, naar zijn raadgevingen had willen luisteren, ware allicht de loop der geschiedenis een andere geweest.

Maar de voornaamste rol, die hij vervuld heeft, lag toch na 1920 op het gebied van de binnenlandsche politiek en speciaal op dat van de leiding onzer partij.

Zijn taak is hierin een heel andere geweest dan die van Kuyper. Toen Kuyper optrad waren er in ons land wel Calvinisten, maar zij gingen in de menigte verloren en zij

waren niet in staat onder de liberale overheersching ook maar eenigen directen invloed te oefenen op de staatkundige ontwikkeling.

De redevoeringen en geschriften van Groen van Prinsterer werden slechts in uiterst beperkten kring gelezen en ze hebben feitelijk eerst na diens heengaan, vooral door het werk van Kuyper, den invloed gehad die er aan toekwam.

Kuyper heeft zich met ongeëvenaard talent verzet tegen de valsche eenheidsgedachte die men destijds aanhing; hij heeft den rijkdom der Schriftuurlijke beginselen ook voor dezen tijd ontvouwd; met zijn universeel aangelegden geest hun beteekenis voor alle levensterrein aangegeven; en door eigen, eerst zwakke maar allengs sterker wordende organisatie de anti-revolutionaire partij gebouwd en ook op andere gebieden den stoot gegeven tot organisatie onder eigen banier. Van dien tijd af kan dit echt nationale volksdeel weer actief deelnemen aan de politieke, sociale en economische ontwikkeling van de Nederlandsche natie.

Toen Colijn als leider optrad, was het liberalisme reeds jaren lang als politieke groep verslagen, en stond de anti-rev. partij goed georganiseerd in het land. Enkelen van haar voormannen maakten deel uit van de Regeering

en het kwam er voor Colijn op aan, om haar nu langs de lijn van het beginsel verder te leiden in de veranderde omstandigheden, die mede door den eersten wereldoorlog, de invoering van de evenredige vertegenwoordiging en van het algemeen mannen- en vrouwen kiesrecht en door de financieele gelijkstelling van het bijzonder onderwijs met het openbare, waren ontstaan. Hij heeft zijn belofte, aan Kuyper gedaan, gehouden. Dat blijkt reeds uit de titels van zijn redevoeringen, die hij ter opening van Deputatenvergaderingen hield, bijv. op 13 April 1922: Der Vaderen erfdeel, op 23 April 1925: Om de bewaring van het pand. In dezelfde lijn lag ook de verschijning van de belangrijke toelichting op ons program van beginselen: Saevls tranquillus in undis.

De jaren tusschen 1918 en 1940 waren, internationaal bezien, de jaren van een feitelijken wapenstilstand. De volkenbond bleek niet opgewassen tegen de ontzaglijke problemen, die als gevolg van den eersten wereldoorlog en het tractaat van Versailles oplossing vroegen. Na enkele jaren van schijnwelvaart brak de groote crisis uit, die naar Colijns onmiddellijke visie er een was van structureele beteekenis. Mede door de overeenkomst van Ottawa en de streng doorgevoerde autarkische politiek van Duitschland werd onze uitvoer, onze handel en scheep-vaart en ook onze industrie zwaar getroffen. En zoo ston-

den in deze periode vraagstukken van economisch en financiëel beleid op den voorgrond. Nog altijd ben ik van meening dat in die dagen de politiek der anti-rev. partij, onder leiding van Colijn de juiste, de door ons beginsel, gebodene is geweest. De Staat der Nederlanden heeft aan al zijn verplichtingen kunnen voldoen en tot vlak voor de tweede wereldoorlog toe hadden wij ook in het buitenland de naam van een solied en wèl bestuurd land.

Niemand weet beter dan ik, wat mannen als Colijn en Oud gedaan hebben ter bestrijding van de werkloosheid en niemand kan het in ernst aan deze mannen kwalijk nemen, dat hun in dit dicht bevolkte kleine land niet ge. lukte wat ook Rooseveld, Mc. Donald en Chamberlain, bestuurders van machtige wereldrijken niet gelukte, n.l. door overheidsmaatregelen het kwaad der werkloosheid te overwinnen in een tijd, waarin de economische ver-houdingen zoo verstoord waren.

Ons anti-rev. volk is in dit alles trouw geweest en het heeft zich met geestdrift achter Colijn geschaard. En deze is er in geslaagd, op kleine afschilferingen na, onze partij bijeen te houden, ze te bewaren bij de beginselen en ze tot aan het uitbreken van den tweeden wereldoorlog toe in onverzwakte kracht te leiden.

Die leiding heeft hij ook tijdens de bezetting nog voort-gezet in „De Standaard", in publieke vergaderingen, zoo-lang ze toegelaten werden, en daarna in het verzet. Reeds

vóór den oorlog heeft hij, in verband met de economische en financieële moeilijkheden, contact gezocht met andere partijen dan de R.K. en C.H., n.1. met de Vrijz. Dem. en de Liberalen. In 1933 heeft hij vertegenwoordigers van die groepen in zijn Kabinet opgenomen en ik ben zelf getuige geweest van een hartelijke samenwerking. Wel een bewijs, dat reeds toen de anti-rev. partij bereid was met anders-denkenden op politiek gebied in ’s lands belang samen te werken.

Dat de politiek van Colijn vertrouwen wekte bleek wel heel duidelijk in het verkiezingsjaar 1937, toen onze party zeer versterkt uit den strijd kwam. Heel onze groep schaarde zich geestdriftig om hem, en velen buiten onzen kring schonken hem hun vertrouwen.

Zoo is de arbeid van Colijn onder ons volk een andere geweest dan die van Kuyper. Deze heeft de anti-rev. partij gevormd, haar een program gegeven, haar invloed op de lands-politiek voortdurend versterkt. Hij werd daarbij geholpen door het onrecht, dat ons op school-gebied werd aangedaan. Colijn heeft de party verder ge-consolideerd, en haar door voorlichting in de pers, door het werk van de Kuyperstichting, en in vergaderingen, sterker gemaakt.

Toen Colijn leider werd was de politieke schoolstrijd

beëindigd. Het kwam er op aan de party als een eenheid en daardoor als een zeer invloedrijken factor in ons politieke leven te behouden. Daarnaar heeft hij voortdurend gestreefd en men mag zeggen, dat hij is geslaagd.

Dat wij tot op dit oogenbllk als een eenheid in het land staan, danken wij aan het door hem gevoerde beleid. En dat is van zeer groote waarde in. verband met de groote, nieuwe vraagstukken, die deze na-oorlogsche periode aan Regeering en volk stelt.

Bij het peilen van deze problemen en het aangeven van de wegen, die bewandeld moeten worden, zullen wij Colijn missen. Ook in verband met de positie, die wij in het Internationale leven innemen. De goodwill, die wij vóór 1940 in het buitenland genoten, was voor een niet gering deel aan mannen als Colijn te danken. Niet minder voelen wij zijn gemis, nu nieuwe verhoudingen tusschen Nederland en Nederl. Indië binnen het Koninkrijk moeten worden tot stand gebracht.

Zoo is er door Colijn's heengaan een leegte, die niet gemakkelijk zal kunnen worden aangevuld. Een staatsman van groote beteekenis heeft ons land in hem verloren. Een echt nationale figuur. Een man, die zijn land en volk liefhad met heel zijn hart.

Zijn dood beteekent een verlies voor ons land. Het is een nog grooter verlies voor onze anti-rev. partij.

In zekeren zin stond hij als mensch dichter bij de party en bij ons anti-rev. volk dan Kuyper. Kuyper was de man, die door zijn Standaard dagelijks tot ons sprak; die ons de beginselen op onnavolgbare wijze ontvouwde en die ons meesterlijk verdedigde tegen alle aanvallen van de tegenpartij. Maar het kwam alles van zijn studeerkamer. Colijn leefde meer onder het volk. Hij kreeg druk bezoek. Stond iedereen te woord. Hield redevoeringen in heel het land. Was voor velen toegankelijk. Hield er van om in vriendenkring zijn denkbeelden, zijn ervaringen, zijn visie uiteen te zetten. Wie onzer heeft hem niet bijgewoond op zijn tournée's in de verkiezingsdagen!

Niet alleen een staatsman van groot kaliber maar ook een man van groot karakter hebben wij verloren.

Man van beginsel, man van veel omvattende kennis, van zeer helder inzicht, van groot concentratle-vermogen, een boeiend redenaar en auteur. Wars van kleine politiek. Ondanks een schitterende loopbaan toch eenvoudig van hart gebleven. Man van zijn woord. Oprecht en eerlijk. Zeer gevoelig en spoedig innerlijk ontroerd. Man van goede trouw die hij ook — soms wel eens ten onrechte — in anderen onderstelde. En daarbij zeer spontaan, een enkele maal zelfs onbeheerscht spontaan. Die spontaniteit, samenhangend met zijn openhartigheid, heeft hem

meer dan eens parten gespeeld en hem wel eens in moeilijkheden gebracht. Maar aan de waardeering van zijn mannelijk en open karakter deed dit geen afbreuk. Ook in den heetsten strijd bleef hij een nobel tegenstander, die nooit persoonlijk werd, en wat niet van alle groote mannen gezegd kan worden, hij bleef altijd voor overtuiging vatbaar. Daarbij — ik heb het herhaaldelijk bijgewoond — wist hij een goed argument ook van den allereenvoudigste op de Juiste waarde te schatten.

Wat hem echter — den man van wereldreputatie, die toegang had tot de hoogste kringen van hen, die de volken leiden — het meest sierde en wat hem het innigst aan ons verbond was zijn vroom gemoed, het besef, dat hij een zondaar was voor God en dat alleen genade door het bloed des kruises ook hem met God verzoenen kon. In zijn jeugd zijn de aanvechtingen hem niet vreemd gebleven, bijna was hij aan het geloof ontzonken, maar op het gebed van hen die hem liefhadden, is zijn ziel gered en heeft hij met de hem eigene beslistheid gekozen voor het smalle pad, dat ten eeuwigen leven leidt.

M. H. wij danken God ootmoedig, dat Hij ons zoo vele jaren Colijn als leidsman heeft gegeven.

Mevr. Colijn is door een lichte ongesteldheid verhinderd deze vergadering bij te wonen, wat zij anders gaarne gedaan zou hebben.

Het moge mij vergund zijn van deze plaats haar te betuigen, dat heel het anti-rev. volk, toen zij zoo liefdevol

en moedig haar man gevolgd is in zijn ballingschap, iets van de liefde, die het hem toedroeg op haar heeft overgedragen. Voor haar is het verlies dubbel zwaar. En hoe is zij ook daarna op haar hoogen leeftijd nog getroffen door het sterven van twee harer zonen in Indië. Heel on volk leeft mee in haar smart. Het dankt haar voor wat zij in een meer dan 50 jarig huwelijk voor haar man geweest is en voor het aandeel dat zij door haar liefde en toewijding in het volbrengen van zijn levenstaak gehad heeft.

Ik verzoek haar zoon, den heer Mr. H. A. Colijn, die hier aanwezig is, de gevoelens van de Deputaten vergadering aan zijn moeder te willen overbrengen.

Niet alleen Colijn, maar ook vele anderen uit onze gelederen, zien wij op deze Deputaten vergadering niet weer terug. Een lange rij zou ik kunnen noemen. Ik zal mij tot een drietal beperken.

Allereerst denken wij aan een ander dapper strijder, dien wij zoo noode missen moeten, aan prof. mr. V. H. Rutgers. Weer een heel ander man dan Colijn. Maar niet minder gaaf van karakter, niet minder toegewijd aan onze beginselen en ons volk.

Geen volksman in den zin zooals Kuyper, Talma en Colijn dat waren. En toch iemand, die zich met al zijn

gaven aan het volk gaf. Scherpzinnig als weinigen. Vlug van begrip. Als burgemeester van Boskoop, als Gedeputeerde van Zuid-Holland, als Kamerlid, als Minister, als Hoogleeraar, in elke functie, die hij bekleedde, een man van beteekenis. Ook een internationale figuur met een uitstekenden naam in het buitenland. Deze man is veel geraadpleegd, omdat hij de anti-rev. beginselen zoo van harte was toegedaan en haar toepassing op de praktijk, vooral op het gebied van het onderwijs, zoo klaar doorzag. Ook zijn publicaties en zijn werkzaamheden in onderwijscommissies waren van groot belang. Hij was een man, die nooit zich zelf zocht, die evenwichtig was en bezadigd, maar niettemin zeer scherp in zijn beoordeeling en veroordeeiing. Een man vol geest, altijd paraat, voor geen offer terugdeinzend. Dat heeft hij op het laatst van zijn leven zoo duidelijk getoond, toen hij, de 67 jarige, een poging aanwendde in April 1944 om per boot naar Engeland te varen en daar onze Regeering in te lichten omtrent de hier te lande heerschende toestanden. Deze poging is helaas mislukt, tot schade van de goede zaak en zij heeft hem feitelijk het leven gekost. Want de Duitschers hebben hem tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld en dat vonnis op zoodanige wijze geëxcuteerd, dat hij er onder bezweken is. Een slag voor zijn vrouw en heel zijn familie, een slag voor het vaderland en voor onze partij.

Hij was in den bezettingstijd een der meest getrouwe ondergrondsche werkers en ontzag geen inspanning en moeite om de noodige leiding te geven. Meerdere malen is hij gevangen genomen, maar nauwelijks was hij weer in vrijheid, of hij hervatte onder ons zijn gevaarlijk werk

Met dankbaarheid staren wij hem na, wetende, dat na droevig lijden hem een plaats is bereid in het Vaderhuis dat boven is.

Hoeveel anderen hebben evenals hij hun verzetswerk met den dood moeten bekoopen! Onder hen gedenk ik ook als type een van onze meest principlëele verzetsmannen, Dr. Dam, den rector van het Gereformeerd Gymnasium te Kampen. Er was onder de mannen, ook onder onze mannen van het verzet nog wel eenig verschil, nog wel nuance. De motieven waren niet altijd dezelfde. Voor sommigen was — als het maar tegen de Duitschers ging — het verzet als 'tware een genoegen om het verzet zelf. Maar bij Dam was het een roeping, een taak, die God hem opdroeg en waarvoor hij Hem van dag tot dag reken-schap moest geven. Zoo waren er meerderen. Bijvoorbeeld Johannes Post. Het waren de besten. Kort voor de bevrijding viel Dam als slachtoffer. Hij heeft van verre het licht der bevrijding zien dagen. Maar de bevrijding zelf heeft hij niet mogen aanschouwen. Voor het zoo ver was Juichte hij in de eeuwige vrijheid, die God voor Zijn kin-deren heeft weggelegd.

En eindelijk heb ik in uw midden nog met dankbaarheid te herdenken den man, dien wij eergisteren begraven hebben bij het schilderachtige Groene Kerkje te Oegstgeest, den heer R. A. den Ouden. Ook hij is een man van meer dan gewone beteekenis geweest in onze partij. Reeds onder Kuyper en Verweyck werd hij werkzaam op ons partijbureau. Van 1922 af fungeerde hij als adj. secretaris van het Centraal Comité. Praktisch heeft hij in die functie heel de periode van Colijn als partijleider meegemaakt. En voor een ijverig en bekwaam man was het een lust onder Colijn te werken. Want deze schonk zijn medewerkers zijn volle vertrouwen, kwam nooit met kleingeestige critiek, waardeerde hun werk en liet hen zooveel mogelijk vrij arbeiden. En zoo heelt den Ouden een mooien tijd meegemaakt.Hij heeft zich niet beperkt tot bureauarbeid maar zich ook doen kennen als spreker, propagandist en journalist. Als zoodanig heeft hij voor de partij in ’t algemeen en voor onze propagandaclubs in het bijzonder voortreffelijk werk gedaan. Op 1 April 1940, vlak voor de bezetting, werd hij gepensioneerd. Maar als ooit een gepensioneerde getoond heeft, dat het werk hem lief was en dat hij de zaak diende om de zaak, dan heelt den Ouden dat gedaan. In den bezettingstijd heeft hij, die toen den zeventig jarigen leeftijd reeds was gepasseerd, bergen

werks verzet, ontelbare vergaderingen geleid en veel gelden verzameld en gedistribueerd. Het Centraal Comité heeft hem in 1945 geëerd door hem tot eeresecretaris der partij te benoemen. En nog in dit jaar heeft hij vol belangstelling deelgenomen aan onze cursusvergaderingen in Den Haag terwijl hij nog vol plannen was met het oog op de verkiezingen. God beschikte het anders en nam op 77 jarigen leeftijd op 17 Januari dezen trouwen dienaar tot Zich wij zullen hem met dankbaarheid blijven gedenken.

M. H. Dit is een ongewone rede ter opening eener Deputatenvergadering. Maar de tijden zijn ook ongewoon. En onze verliezen zijn zoo groot.

Ik mag mij hier iets veroorloven, wat ik, als ik uw leider was, niet had mogen doen. Dan had ik allefeerst tot taak gehad uw oog te richten naar de toekomst en u den weg te wijzen, die gij voor ’s lands welzijn betreden moet.

Maar ik ben nu slechts de voorzitter van deze vergadering en tegen de schandelijke en schadelijke tendens van dezen beginselloozen tijd in achtte ik het mijn plicht u te wijzen op de mannen van beteekenis,
die in het verleden ons zijn voorgegaan. Dat verleden is onherroepelijk voorbij. Dat weten wij zeer goed.

als wij onze wortels niet geplant hebben in het

verleden, dan zijn we voor de toekomst niets waard.

Het is het echte revolutionaire kenmerk van dezen tijd, dat men zonder dat men zelf ook maar eenige originali-

teit bezit, smalend spreekt over het verleden, met dat verleden in alle opzichten breken wil en het alles nieuw wil maken.

Dit nu is in strijd met alle menschelijke ervaring, met alle lessen der historie en bovenal met de Heilige Schrift. In het Boek der Psalmen, in heel het O. Testament wordt telkens weer herinnerd aan de geschiedenis der Vaderen. En onze Heere Jezus Christus, die alleen in staat is alles nieuw te maken, grijpt altijd weer terug naar de Schrift, naar het verleden, en aan de Emmaüsgangers legt hij uit, hoe in Hem de Schrift vervuld is geworden. De evangelist Mattheus stelt de beschrijving van Zijn leven telkens in dat licht. Willen wij als Nederlandsche natie nog een toekomst hebben, dan moeten wij ons verleden kennen. Doen we dat niet, dan worden we cosmopolieten en zullen wij, ais klein volk, als een damp tusschen de groote mogendheden vergaan.

Men behoeft ons niet te zeggen, dat een nieuwe taak ons wacht, dat nieuwe vraagstukken aan de

orde zijn. Een publieke schuld van over de 30 milliard de ruïnes in Zeeland, Brabant, Limburg. Den Haag, Rotterdam, Arnhem en andere plaatsen. De ontbering van de noodige productie middelen. De moeilijkheden in Indië. De geestesgesteldheid van ons volk. Dat alles is welsprekend genoeg om ons er van te overtuigen, dat heel andere middelen dan voorheen noodig zullen om ons volk er weer boven op te brengen.

Maar al zijn die middelen anders, zij moeten passen bij ons eigenaardig nationaal bestaan en er moet aansluiting zijn bij het verleden. Men is er op uit geweest, zooals in alle revolutionaire tijden, om het oude partijwezen te doorbreken en liefst één party te vormen. Onze Christelijke partijen hebben geen bestaansrecht meer. Men wil het werk van Groen, Kuyper, de Savornin Lohman en Colijn ongedaan maken, en terug grijpen naar de revolutionaire eenvormigheid. Hoogstens wil men, naar Engelsch model, een labourparty, een party van den Arbeid met een conservatieve oppositie, waarvoor wij dan nog goed genoeg zouden zijn. Zooals vroeger de S.D.A.P. een afgietsel was van de Duitsche party, wier leden men dan ook aansprak als partij-genooten, zoo is nu Engeland het voorbeeld, dat nagevolgd moet worden. Maar daartegenover wil ik, aan het einde van mijn rede, Dr. Colijn

citeeren, die toch zeker Engeland evengoed kende als wie ook, en niettemin in 1923 in het levensbericht van Dr. Kuyper schreef:

„Ziet men in eenvormigheid van ons politieke leven met dat van het overige West-Europa, inderdaad een staatskundig ideaal, dan waarlijk is een partij-geleding, als Nederland thans bezit, een Carthago delenda. Doch men vergeet, dat deze partij-geleding de zuiverste uitdrukking is van de werkelijk in het volksleven bestaande schakeeringen, d.w.z. de expressie van onze nationale eigenaardigheid.

„Die nationale eigenaardigheid, dat nationale karakter is het werkelijke palladium onzer nationale onafhankelijkheid. Verdwijnt dit, dan zijn wal en gracht nutteloos.

„Dat heeft 1795 getoond. Toen was de thans zoo gewraakte „anomalie" van ons partijleven afwezig; toen waren er geen, op de eigenaardigheden van ons volk gebaseerde groepeerlngen.

„Toen was de heerschende partij slechts een locale afdeeling van een Europeesche secte, gelijk thans de soclaaldemocratie is.

„Wie daarentegen, gelijk Kuyper, een essentieele karaktertrek in het nationale karakter opnieuw tot leven en invloed brengt, versterkt daardoor de nationale weerbaarheid en waarborgt Nederlands onafhankelijkheid".

Welnu, het werk van Groen, van Kuyper, Lohman en Colijn, tót willen wij voortzetten, lettende op de teekenen der tijden en met vermijding van alle valsch conservatisme, maar tevens levende uit de Schriftelijke beginselen, die zulk een beslissende rol hebben gespeeld in onzen onafhankelijkheidsstrijd tegen Spanje; die zulk een ommekeer hebben gebracht in de staatkundige toestanden van de laatste eeuw, die in den bezettingstijd voor duizenden een bron van kracht zijn geweest, en die, naar onze innige overtuiging aan Overheid en volk, aan ouden en jongen ook in de komende tijden tot richtsnoer moeten strekken in het staatkundig leven, tot behoud van ons zelfstandig volksbestaan en tot wederopbloei van onze geestelijke en stoffelijke welvaart.